

Correctievoorschrift HAVO

2010

tijdvak 1

economie (pilot)

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-09.0313, 31 maart 2009, zie www.examenblad.nl).

Deze regeling blijft ook na het aantreden van het College voor Examens van kracht.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de *Regeling beoordeling centraal examen* van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
 - 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
 - 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
 - 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 62 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:

Voor rekenfouten worden geen punten afgetrokken. Wanneer echter de kandidaat bij een berekening kennelijk verzuimd heeft door schatting controle op het antwoord uit te oefenen, wordt voor deze fouten één punt afgetrokken tot een maximum van drie punten voor het hele examen.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opmerking

Algemene regel 3.6 is ook van toepassing als gevraagd wordt een gegeven antwoord toe te lichten, te beschrijven en dergelijke.

Opgave 1

1 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Gegeven de verdeling van de marktaandelen, zoals gegeven in bron 1, lijkt er sprake te zijn van een beperkt aantal (grote) aanbieders.
- Volgens bron 2 is er sprake van kosten voor uitzendlicenties, hetgeen wijst op beperkte toetreding.
- Uit bron 2 blijkt dat de prijs per eenheid radioreclame verschilt, afhankelijk van het tijdstip van uitzenden, hetgeen wijst op heterogeniteit van het product.

2 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\frac{0,9 \times \text{€ } 31 \text{ miljoen}}{11,4} \times 100 = \text{€ } 244.736.842$$

3 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\frac{31 - \left(\frac{57}{8} + 0,09 \times 31 + 5,885 + 2,2\right)}{31} \times 100\% = 41,9\%$$

4 maximumscore 3

Brüggen

Een voorbeeld van een juiste beschrijving is:

Een beschrijving waaruit blijkt

- dat een prijselasticiteit van $-1,2$ duidt op een elastische vraag 1
- hetgeen betekent dat een prijsverlaging zal leiden tot een relatief grotere (procentuele) afzetstijging, zodat de omzet zal toenemen 1
- hetgeen in combinatie met lagere kosten voor auteursrechten (minder muziek uitzenden) kan leiden tot meer winst 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2

5 maximumscore 3

- bij (1) proportioneel 1
- bij (2) dalen 1
- bij (3) denivellering 1

6 maximumscore 2

Voorbeelden van een juiste berekening zijn:

- Huidig: $6.007 + 0,42(30.798 - 17.878) - 2.074 - 1.504 = € 7.855$
Vlaktaks: $0,32 \times 30.798 - 2.000 = € 7.855$
- $0,32 \times bi - 2.000 = 6.007 + 0,42(bi - 17.878) - 2.074 - 1.504$
 $\rightarrow 0,10 bi = 3.079,76 \rightarrow bi = 30.797,60 \rightarrow$ afgerond € 30.798
(bi = belastbaar inkomen)

7 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\frac{2.000}{0,32} = € 6.250$$

8 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Een antwoord waaruit blijkt dat dit vlaktaksvoorstel kan bijdragen aan een relatieve daling van de loonkosten, hetgeen de winstgevendheid van bedrijven kan verbeteren waardoor de overheid meer winstbelasting zal ontvangen.
- Een antwoord waaruit blijkt dat dit vlaktaksvoorstel zal leiden tot een daling van het marginale belastingtarief, hetgeen parttimers kan stimuleren om meer te gaan werken, waardoor de netto-inkomens van sommige gezinnen gaan stijgen, de bestedingen stijgen en de overheid meer omzetbelasting zal ontvangen.

9 maximumscore 3

- C 1
- Uit de verklaring moet blijken dat
- zonder (heffings)kortingen de lijn van de vlaktaks zou starten vanuit de oorsprong en 1
 - een lager uniform tarief zal leiden tot een minder steile (rechte) lijn 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste argumentatie is:

Een antwoord waaruit blijkt dat de cartoon suggereert dat alle belastingplichtigen een gelijk deel van hun inkomen ('het hoofdhaar') afstaan en dat dit in het vlaktaksvoorstel van deze partij niet het geval is, omdat er sprake is van een algemeen bedrag aan heffingskorting dat relatief meer voordeel oplevert voor lagere inkomens.

Opgave 3

11 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- index voor € 1.000 = $\frac{106,5}{1.150} \times 1.000 = 92,6$ 1
- de premie van Unizorg blijft met 92,1 als enige onder deze index 1

12 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Een antwoord waaruit blijkt dat Unizorg als enige een vergelijkbaar product – de basispolis – aanbiedt voor een premie (net) onder de 1.000 euro, hetgeen bedoeld kan zijn om klanten weg te halen bij de concurrenten / de suggestie kan wekken van een groot prijsverschil ten opzichte van de concurrenten (psychologische prijszetting).
- Een antwoord waaruit blijkt dat Unizorg een vergelijkbaar product – de basispolis – aanbiedt voor een duidelijk lagere premie dan de meeste concurrenten, hetgeen gezien kan worden als een vorm van prijsconcurrentie / mogelijk begin van een prijzenoorlog.

13 maximumscore 3

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- GoedKuur krijgt veel klanten uit de groep goede risico's en duurdere concurrenten krijgen veel klanten uit de groep slechte risico's. Omdat deze concurrenten relatief veel moeten uitkeren verhogen zij de premies 1
- Er ontstaat een selectie van risico's: steeds meer goede risico's stappen over naar GoedKuur en de duurdere concurrenten 'blijven zitten' met de slechte risico's 1
- Dit kan zo ver gaan dat sommige verzekeraars de hoge uitgaven niet meer (voldoende) kunnen opvangen met de premie-inkomsten en in betalingsproblemen geraken 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- Een antwoord waaruit blijkt dat verzekeraars een extra bijdrage van verzekerden in een fonds storten, waaruit vervolgens de verzekeraars met relatief veel ‘slechte risico’s’ en dus relatief hoge zorguitgaven een compensatie ontvangen.
- Een antwoord waaruit blijkt dat verzekeraars naar rato van de verhouding goede / slechte risico’s in hun klantenbestand een bijdrage storten in een fonds, waaruit vervolgens de verzekeraars met relatief veel ‘slechte risico’s’ en dus relatief hoge zorguitgaven een compensatie ontvangen.

15 maximumscore 3

Uit het antwoord moet blijken dat uit de bronnen is af te leiden dat

- de vraag naar basiszorg bij jonge mensen in het algemeen relatief sterk reageert op prijsveranderingen, dus relatief sterk toeneemt bij premiedalingen / lage premies, en 1
- dat voor vrouwen doorgaans de gemiddelde zorguitgaven ongeveer gelijk aan of lager zijn dan voor mannen, behalve in de leeftijdsklassen waarin ze kinderen krijgen, zodat 1
- jonge vrouwen zonder kinderwens een aantrekkelijke klantgroep vormen voor een verzekeraar met relatief lage premie voor een basispakket met beperkende regelingen (bijvoorbeeld geen kinderziekenhuis vergoeden) 1

Opgave 4

16 maximumscore 1

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

$$\frac{84}{28} \times 8 = 24$$

17 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- De bestuursvoorzitter ontvangt $12 \times \text{€ } 12.000 = \text{€ } 144.000$ plus een salaris in groep IV: gemiddeld $12 \times \text{€ } 6.620 = \text{€ } 79.440$. Het totaal van $\text{€ } 144.000 + \text{€ } 79.440 (\text{€ } 223.440)$ is al meer dan de Balkenende-norm van $\text{€ } 176.000$ (en de bestuursvoorzitter zit daar nog boven).
- De bestuursvoorzitter ontvangt $12 \times \text{€ } 12.000 = \text{€ } 144.000$ als toeslag. Dit bedrag is slechts $\text{€ } 32.000$ onder de Balkenende-norm. Zelfs met het gemiddelde salaris van groep IV $-12 \times \text{€ } 6.620 = \text{€ } 79.440$ – er bij geteld, komt de bestuursvoorzitter (ruim) boven die norm.

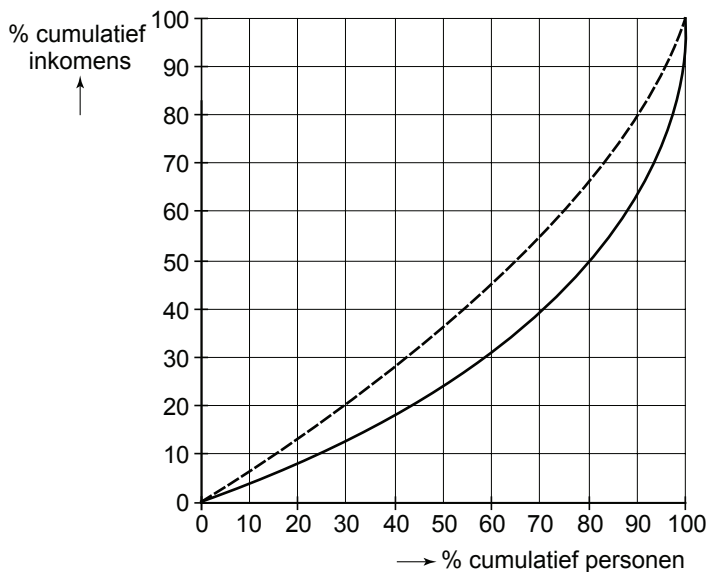
18 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Door het toepassen van de Balkenende-norm zullen de hoogste salarissen en alle verhogende toeslagen verlaagd worden. De financiële middelen die daarmee 'bespaard worden', zouden ingezet kunnen worden om de onderwijsgevende functies hoger te belonen.

19 maximumscore 3

De juiste lorenzcurve verbindt de punten (0,0), (28,17), (66,52), (92,84) en (100,100) (stippellijn in onderstaande grafiek).

Uit de berekening moet blijken dat de procentuele verdelingen van aantal medewerkers en brutosalarissen uit bron 13 zijn gecumuleerd, beginnend bij groep I en eindigend met de toevoeging van groep IV.

Uit de uitleg moet blijken dat de stelling van Nicolien juist is, omdat de lorenzcurve van Amstelveld minder scheef is / een minder ongelijke verdeling weergeeft dan de curve van het Rijndalziekenhuis.

Opmerkingen

- *Maximaal 1 punt toekennen voor een juiste lorenzcurve.*
- *Maximaal 1 punt toekennen voor een juiste berekening van de coördinaten van de getekende lorenzcurve.*
- *Maximaal 1 punt toekennen voor een juiste uitleg.*

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 3

- Een voorbeeld van een juist argument, indien gekozen voor de mening van Leonard:
Een antwoord waaruit blijkt dat bestuursvoorzitters moeten beschikken over bijzondere kwaliteiten die hen ‘schaars’ maken. Op de arbeidsmarkt zal de vraag naar deze bestuurders groter zijn dan het aanbod, zodat de beloning zal (moeten) stijgen. Als instellingen in de quartaire sector geen hogere beloningen betalen, zouden deze mensen worden weggekocht door het bedrijfsleven / zou de kwaliteit van het schoolbestuur dalen.
- Een voorbeeld van een juist argument, indien gekozen voor de mening van Nicolien:
Een antwoord waaruit blijkt dat deze bestuurders werken in de quartaire sector en worden betaald uit collectieve middelen (belastinggelden). De Balkenende-norm kan gezien worden als een sociaal contract dat afdwingt dat individuele bestuursvoorzitters niet (alleen) kijken naar hun eigen belang.

Opmerking

Als in het antwoord niet één of meerdere elementen van het genoemde begrip zijn verwoord, maximaal 1 punt toekennen.

Opgave 5

21 maximumscore 2

laagconjunctuur

Uit de verklaring moet blijken dat een renteverlaging (van de centrale bank, die door de banken worden doorberekend in hun eigen tarieven,) het lenen aantrekkelijker maakt en het sparen ontmoedigt, teneinde de bestedingen te stimuleren.

22 maximumscore 2

- rentevoordeel

Uit bron 15 blijkt dat de te betalen hypotheekrente bij de Japanse internetbank (veel) lager is dan bij de IJslandse internetbank

1

- valutavoordeel

Uit bron 16A blijkt dat in de periode 2000-2006 de koers van de yen ten opzichte van de kroon een dalende tendens vertoont, hetgeen betekent dat een zelfde nominale schuld in yen minder hoog wordt in kronen

1

23 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat Karel en Iris, voor de gehele looptijd van de hypothecaire lening, verwachten dat het risico van hogere lasten als gevolg van een (mogelijke) wisselkoersstijging van de yen niet opweegt tegen de lagere lasten door het (vaste) renteverskil tussen de Japanse en de IJslandse internetbank.

24 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

schuld in ISK oktober 2006:

$$30.000.000 \text{ JPY} \times 0,59 = 17.700.000 \text{ ISK}$$

schuld in ISK oktober 2008:

$$(30.000.000 \text{ JPY} - 2.343.750 \text{ JPY}) \times 1,28 = 35.400.000 \text{ ISK}$$

$$\text{schuld is toegenomen met } \frac{35.400.000 - 17.700.000}{17.700.000} \times 100\% = 100\%$$

Opgave 6

25 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat bij afgesloten cao's ook werknemers die géén lid zijn van een werknemersvertegenwoordiging (vakbond) recht hebben op de overeengekomen arbeidsvoorwaarden.

26 maximumscore 2

Voorbeelden van een juist antwoord zijn:

- vrije prijsvorming:
Loonvorming op de arbeidsmarkt wordt vaak gereguleerd door overheid (bijvoorbeeld minimumloon) en werkgevers- en werknemers organisaties (loonafspraken).
- homogeen 'product':
Arbeid is niet homogeen, want er zijn verschillen in scholing, ervaring, vaardigheid e.d.
- vrije toetreding:
Arbeidskrachten kunnen niet vrij toe- en uittreden, omdat ze gebonden zijn aan de woonplaats of kwalificaties en/of werkvergunningen nodig hebben om toe te treden.
- transparantie:
Niemand beschikt over volledige informatie over wie, wat, waar en wanneer vraagt en aanbiedt op de arbeidsmarkt.

Opmerking

Per juist kenmerk plus juiste toelichting 1 punt toekennen.

27 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:
vraag naar arbeid in de evenwichtssituatie minus vraag naar arbeid bij minimumloon: $40 - 35 = 5$ (miljoen personen)

28 maximumscore 2

Yamina

Voorbeelden van een juiste verklaring zijn:

- Een antwoord waaruit blijkt dat in de evenwichtssituatie het totaal van werkgevers- en werknemerssurplus bestaat uit alle delen $A + B + C + D + E + F$ en dat na invoering van het minimumloon de delen $E + F$ afvallen. Dat is een totaal welvaartsverlies van $2,5 + 2,5 = 5$ miljoen.
- Een antwoord waaruit blijkt dat in de evenwichtssituatie het totaal van werkgevers- en werknemerssurplus 320 miljoen bedraagt ($A + B + C + D + E + F$) en na invoering van het minimumloon slechts 315 miljoen ($A + B + C + D$), hetgeen een welvaartsverlies betekent van $320 - 315 = 5$ miljoen.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per school in het programma WOLF.
Zend de gegevens uiterlijk op 7 juni naar Cito.